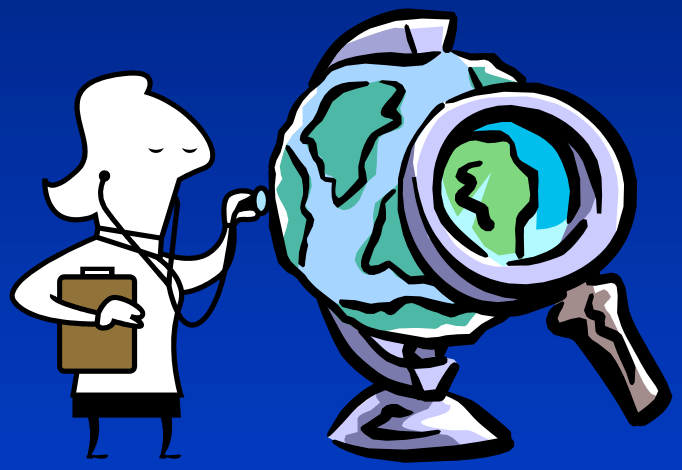

Προγράμματα σταθεροποίησης 2010-18 και αναδιάρθρωση χρέους

Μιράντα Ξαφά

Δεκέμβριος 2021

1. Αίτια της κρίσης
2. Πρώτο μνημόνιο 2010
3. Αναδιάρθρωση χρέους (PSI) 2012
4. Δεύτερο και τρίτο μνημόνιο 2012-18
5. Αποτίμηση μνημονιακής περιόδου

Αίτια της κρίσης

- Αντίθετα με την Ιρλανδία, η κρίση στην Ελλάδα δεν προήλθε από τοξικά προϊόντα στο τραπεζικό σύστημα αλλά από τη χρεοκοπία του Ελληνικού Δημοσίου.
- Δεκαετία ΄80: Το πρόβλημα του χρέους έχει τις ρίζες του στην κατανάλωση με δανεικά. Οι κυβερνήσεις ΠΑΣΟΚ 1981-89 τριπλασίασαν τον λόγο χρέους/ΑΕΠ στο όνομα της ευημερίας και της κοινωνικής πολιτικής υπέρ των «μη προνομιούχων».
- «Χρυσή εποχή» 2000-07: «Μέρισμα» ΟΝΕ (δραστική μείωση επιτοκίων) κατασπαταλήθηκε, το κράτος διογκώθηκε, η κατανάλωση με δανεικά συνεχίστηκε.
- 2008-9: Παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση. Τα κεφάλαια αναζήτησαν ασφαλές καταφύγιο. Χώρες με μεγάλες δανειακές ανάγκες όπως η Ελλάδα δεν έβρισκαν πλέον πρόθυμους επενδυτές.

Οι εντυπωσιακοί ρυθμοί ανάπτυξης προ κρίσης δεν ήταν διατηρήσιμοι…

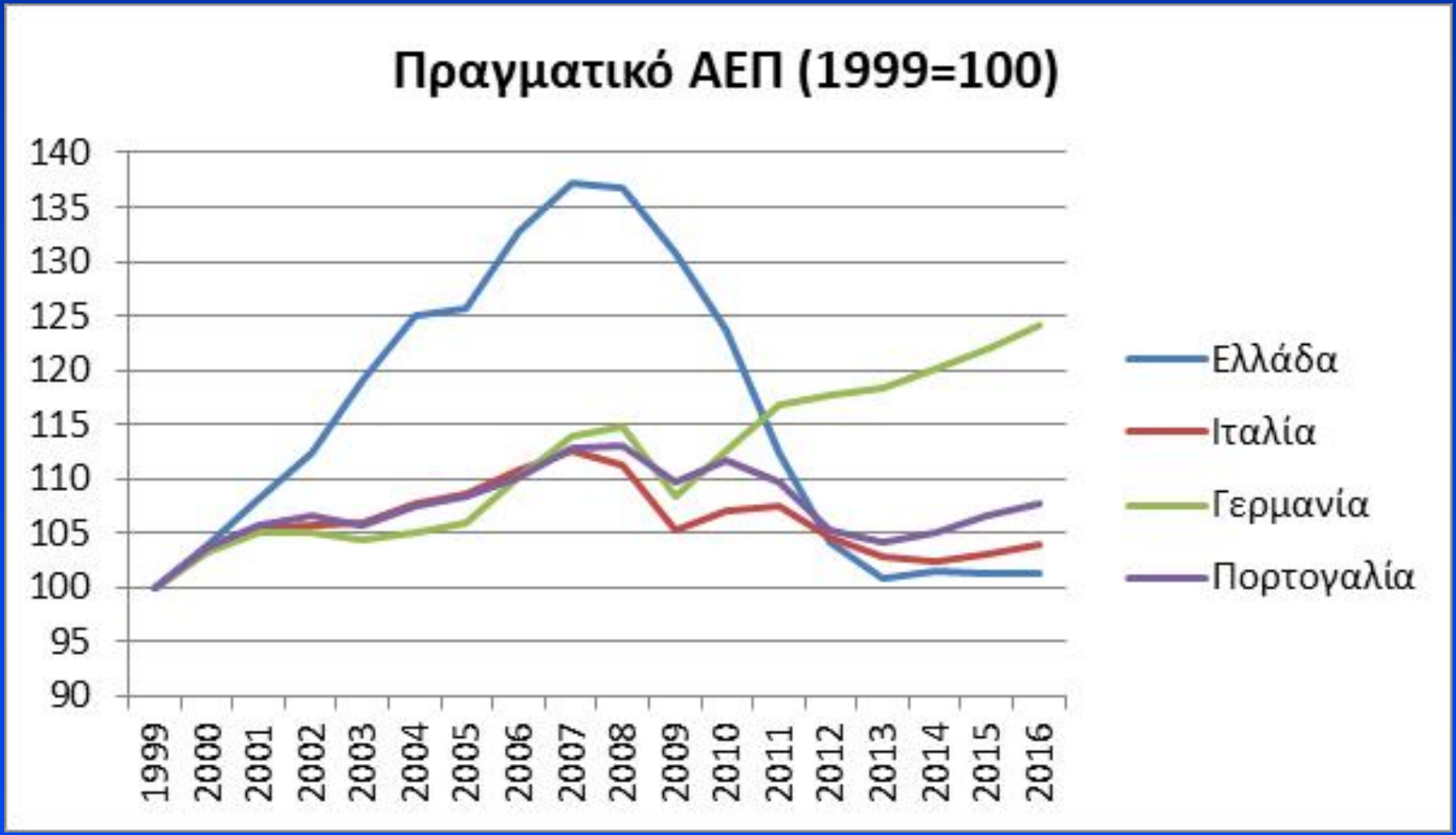

…διότι στηρίχθηκαν σε κατανάλωση με δανεικά

Το κόστος εργασίας αυξήθηκε πολύ ταχύτερα από το μέσο όρο της Ευρωζώνης

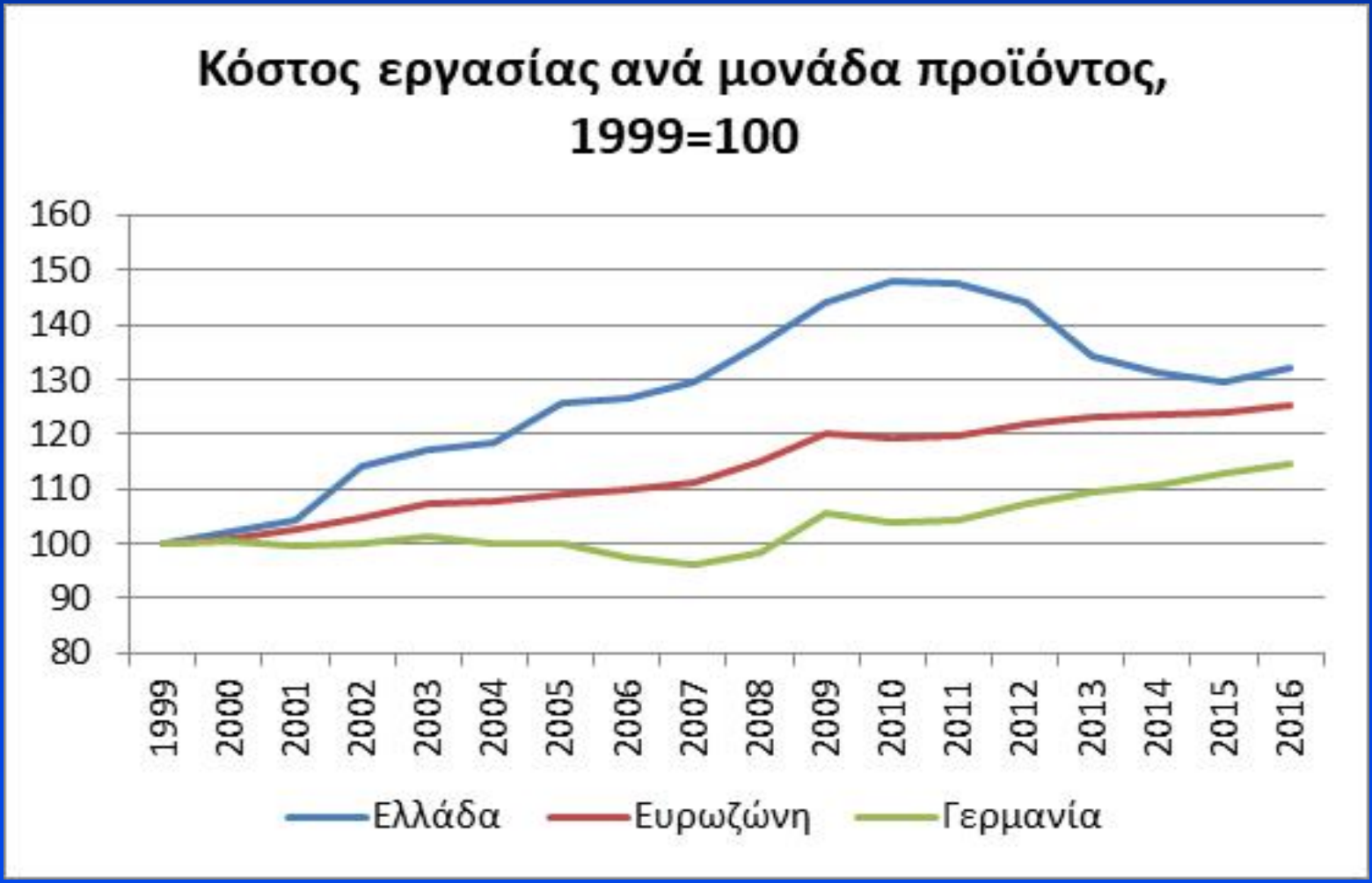

Το 2007-8 η Ελλάδα κατανάλωνε 15% ΑΕΠ περισσότερο απ' ότι παρήγαγε…

…με αποτέλεσμα να χάσει την πρόσβαση στις κεφαλαιαγορές

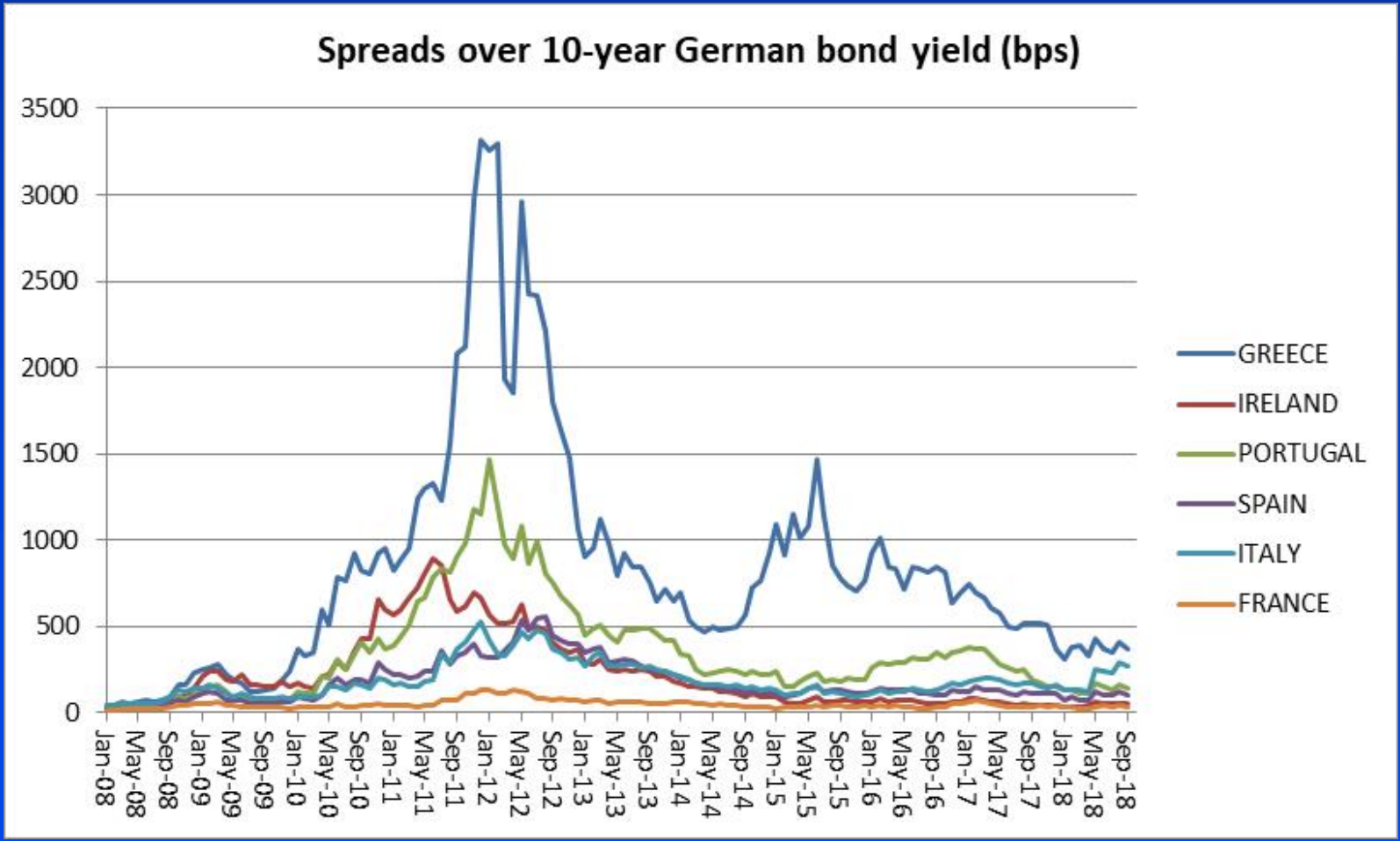

1. Αίτια της κρίσης
2. Πρώτο μνημόνιο 2010
3. Αναδιάρθρωση χρέους 2012 (PSI)
4. Δεύτερο και τρίτο μνημόνιο 2012-18
5. Αποτίμηση μνημονιακής περιόδου

Στόχοι των τριών μνημονίων

Βασικοί στόχοι: Διόρθωση δημοσιονομικών και εξωτερικών ανισορροπιών, ανάκτηση της εμπιστοσύνης, επιστροφή στις αγορές.

1. Δημιουργία **πρωτογενών πλεονασμάτων** με ασφαλιστική μεταρρύθμιση, αποκατάσταση βιωσιμότητας χρέους

2. Αποκατάσταση **ανταγωνιστικότητας** με εσωτερική υποτίμηση & διαρθρωτικές αλλαγές (αγορά εργασίας, δημόσιο, ρυθμιστικό πλαίσιο)

3. Διασφάλιση **χρηματοπιστωτικής σταθερότητας** (ανακεφαλαιοποιήσεις τραπεζών, μείωση κόκκινων δανείων)

Πρώτο πρόγραμμα σταθεροποίησης, 2010-13

- Χρηματοδότηση: €110δις (€80δις ΕΖ, €30δις ΔΝΤ) ίση με 48% ΑΕΠ.
- Στόχοι:

(1) Πλεονασματικό πρωτογενές ισοζύγιο 4,5% ΑΕΠ το 2014 (από έλλειμμα 10% ΑΕΠ το 2009)

(2) Σταδιακή αποκλιμάκωση του χρέους/ΑΕΠ στο 120% ΑΕΠ το 2020 (από 127% ΑΕΠ το 2009)

(3) Επιστροφή σε θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης το 2012

(4) Δημιουργία αποθέματος («μαξιλάρι») για απρόβλεπτες δημοσιονομικές ανάγκες.

Μέσα πολιτικής (προϋποθέσεις για εκταμίευση δόσεων)

- Δημοσιονομικά μέτρα

- Μεταρρύθμιση ασφαλιστικού συστήματος

- Διεύρυνση φορολογικής βάσης (κατάργηση φοροαπαλλαγών, μείωση αφορολόγητου)

- Δημιουργία ανεξάρτητης αρχής δημοσίων εσόδων (ΑΑΔΕ)

- Εισαγωγή μηχανισμού ελέγχου κρατικών δαπανών

- Αναπτυξιακά μέτρα (εξωστρέφεια, επιχειρηματικότητα)

- Ευελιξία στην αγορά εργασίας

- Άνοιγμα επαγγελμάτων στον ανταγωνισμό

- Απελευθέρωση αγοράς ενέργειας με είσοδο ιδιωτών

- Ιδιωτικοποιήσεις

Η πορεία του ΑΕΠ ήταν πολύ χειρότερη από την προβλεπόμενη

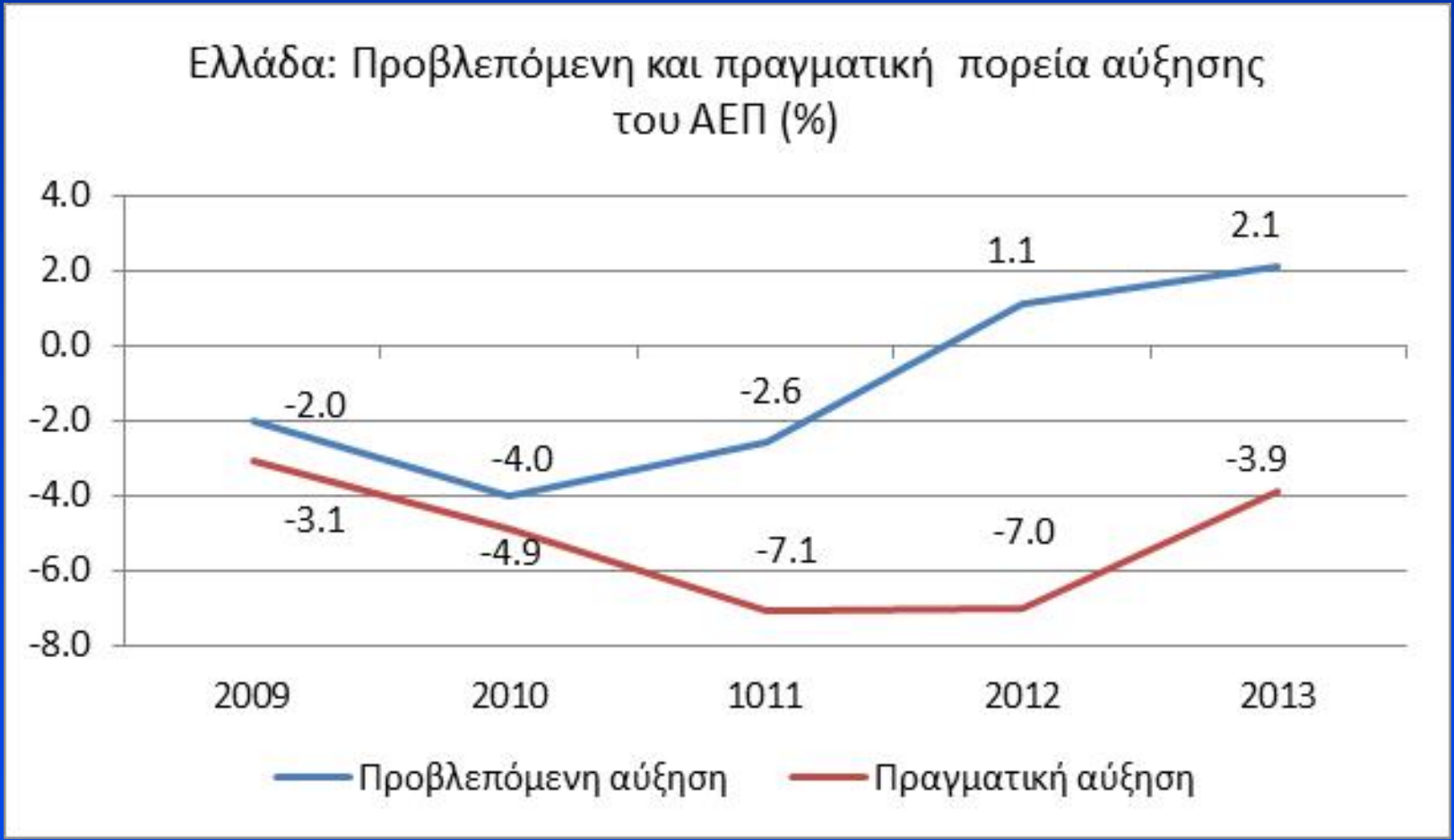

Πηγή: ΔΝΤ και ΕΛΣΤΑΤ

Οι τραπεζικές καταθέσεις μειώθηκαν κατά €90δις από Δεκέμβριο 2009 μέχρι Ιούνιο 2012

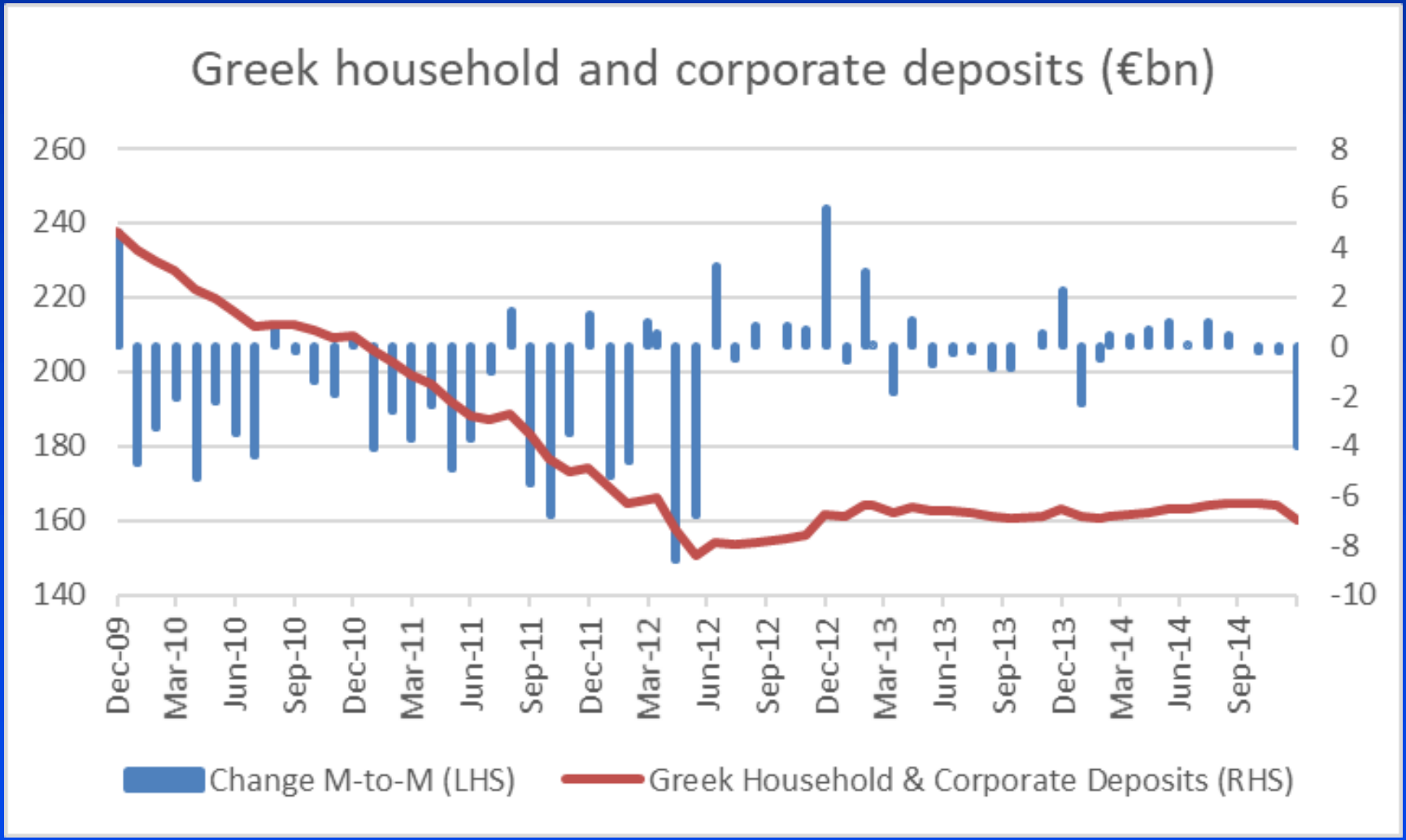

Πηγή: Τράπεζα Ελλάδος

Το πρόγραμμα εκτροχιάστηκε στα μέσα του 2011…

- Η ύφεση βάθυνε, η εμπιστοσύνη δεν αποκαταστάθηκε
- Οι μεταρρυθμίσεις δεν προχώρησαν
- Αναλήψεις καταθέσεων, πιστωτική ασφυξία
- Υποβαθμίσεις πιστοληπτικής διαβάθμισης Ελλάδας
- Αξιολόγηση Ιουλίου 2011: ΔΝΤ αναγνώρισε ανάγκη αναδιάρθρωσης χρέους και επί πλέον χρηματοδότησης
- Πολιτική αστάθεια, παραίτηση κυβέρνησης Παπανδρέου
- Διορισμός τρικομματικής κυβέρνησης από τη Βουλή, με πρωθυπουργό τον Λουκά Παπαδήμο, (Νοέμβριος 2011), με εντολή να διαπραγματευθεί αναδιάρθρωση χρέους και νέο πρόγραμμα.

…έτσι φθάσαμε στο PSI (Μάρτιος 2012)

- PSI = Private Sector Involvement
- Συμμετοχή ιδιωτών ομολογιούχων στη χρηματοδότηση του προγράμματος, με την ανταλλαγή των ομολόγων με νέα ομόλογα που είχαν χαμηλότερα επιτόκια και μακρύτερη προθεσμία λήξης.
- Το PSI ήταν (και παραμένει) η μεγαλύτερη αναδιάρθρωση χρέους στην παγκόσμια ιστορία και η πρώτη στην Ευρωζώνη, δημιουργώντας φόβους μετάδοσης της κρίσης.

1. Αίτια της κρίσης
2. Πρώτο μνημόνιο 2010
3. Αναδιάρθρωση χρέους 2012 (PSI)
4. Δεύτερο και τρίτο μνημόνιο 2012-18
5. Αποτίμηση μνημονιακής περιόδου

Η Ελλάδα μοναδική περίπτωση στα χρονικά κρατικών χρεοκοπιών

- Δύο χαρακτηριστικά καθιστούν την Ελληνική περίπτωση μοναδική στα χρονικά:

(1) Ως μέλος της ΕΖ, η Ελλάδα χρεοκόπησε στο δικό της νόμισμα αλλά δεν μπορούσε να τυπώσει χρήμα για να μειώσει την πραγματική αξία του χρέους.

(2) Αντίθετα με τις αναδυόμενες αγορές, σχεδόν το σύνολο του χρέους είχε εκδοθεί με βάση το Ελληνικό δίκαιο, χωρίς ρήτρες συλλογικής δράσης (CACs).

Ρήτρες συλλογικής δράσης (Collective Action Clauses, CACs)

- Οι ρήτρες CAC στις εκδόσεις ομολόγων επιτρέπουν την τροποποίηση των όρων της σύμβασης με τη σύμφωνη γνώμη μιας καθορισμένης πλειοψηφίας των κατόχων (66% ή 75%). Στόχος: να αποτραπεί η άτακτη χρεοκοπία.
- Διευκολύνουν την αναδιάρθρωση χρέους υποχρεώνοντας την μειοψηφία να αποδεχθεί την τροποποίηση των όρων που αποδέχεται η πλειοψηφία.
- Ρήτρες CAC προστέθηκαν στα «παλαιά» ομόλογα εκ των υστέρων με νομοθεσία της Ελληνικής Βουλής. Τα νέα ομόλογα εκδόθηκαν υπό το Αγγλικό δίκαιο.

Φεβρουάριος 2012: Τα ομόλογα ΕΔ «κουρεύτηκαν» κατά 53.5%

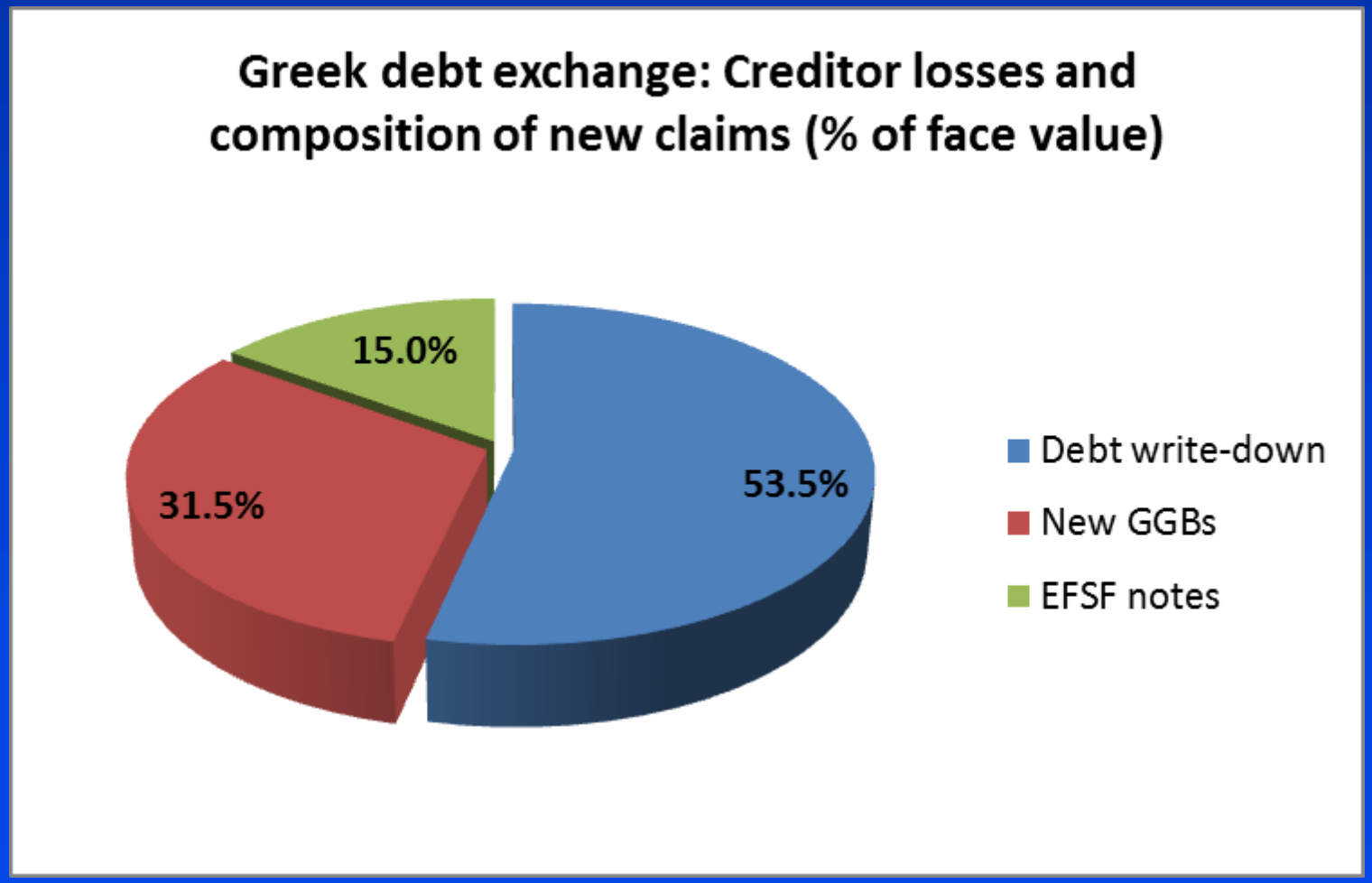

Από το συνολικό χρέος €206δις, €198δις προσφέρθηκαν για ανταλλαγή ενώ €7δις αποπληρώθηκαν πλήρως (holdouts)

Χρέος που ανταλλάχτηκε=€198bn

- 53.5% κούρεμα =€106bn
- 15% ομόλογα EFSF=€30bn
- 31.5% νέα ομόλογα ΕΔ=€62bn

Το μεγαλύτερο τμήμα του χρέους προς τους Ευρωπαίους εταίρους είναι τα δάνεια EFSF

* Δεν περιλαμβάνει €11δις που αποπληρώθηκαν το 2015.
** Δεν περιλαμβάνει €2δις που αποπληρώθηκαν το 2017.

1. Αίτια της κρίσης
2. Πρώτο μνημόνιο 2010
3. Αναδιάρθρωση χρέους 2012 (PSI)
4. Δεύτερο και τρίτο μνημόνιο 2012-18
5. Αποτίμηση μνημονιακής περιόδου

Δεύτερο πρόγραμμα σταθεροποίησης, 2012-14

- Χρηματοδότηση: €173δις (€145δις EFSF, €28δις ΔΝΤ) ίση με 98% ΑΕΠ.
- Στόχοι:

(1) Ο στόχος για πρωτογενές πλεόνασμα 4,5% ΑΕΠ μεταφέρθηκε από το 2014 στο 2016.

(2) Ο στόχος για σταδιακή αποκλιμάκωση του χρέους/ΑΕΠ στο 120% ΑΕΠ το 2020 παρέμεινε, μετά την αναδιάρθρωση χρέους.

(3) Ο στόχος για επιστροφή σε θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης μεταφέρθηκε από το 2012 στο 2014.

Βασικές δεσμεύσεις δεύτερου μνημονίου

- Περικοπή κατώτατου μισθού κατά 22% με νόμο.
- Απελευθέρωση αγορών προϊόντων και υπηρεσιών ώστε να μειωθούν οι τιμές αντίστοιχα.
- Ανακεφαλαιοποίηση τραπεζών ώστε να αποζημιωθούν για τις απώλειες που υπέστησαν λόγω ύφεσης και PSI.
- Ισοσκελισμός πρωτογενούς πλεονάσματος το 2013 και επίτευξη πρωτογενών πλεονασμάτων στη συνέχεια.
- Επιτάχυνση ιδιωτικοποιήσεων & απονομής δικαιοσύνης.
- Απλοποίηση αδειοδότησης επιχειρήσεων & επενδύσεων

Εκτροχιασμός προγράμματος στα μέσα του 2012

- Η χώρα επέστρεψε σε περίοδο αβεβαιότητας με τις διπλές εκλογές Μαΐου-Ιουνίου 2012. Εσωτερικές διαπραγματεύσεις τρικομματικής κυβέρνησης ΝΔ-ΠΑΣΟΚ-ΔΗΜΑΡ για κοινό πρόγραμμα κράτησαν μήνες.
- Η απειλή Grexit επέστρεψε, η αγορά προεξόφλησε νέα χρεοκοπία.
- Για να διασφαλιστεί η απαραίτητη χρηματοδότηση, συμφωνήθηκε ελάφρυνση του επίσημου χρέους (OSI) και η επαναγορά μεγάλου μέρους των ομολόγων που είχαν μόλις εκδοθεί με το PSI (€32 από τα €62δις).
- Αναβλήθηκε επ' αόριστον η δημιουργία ενός «μαξιλαριού» ρευστών διαθεσίμων.

Επαναγορά Ελληνικού χρέους, Δεκ. 2012

Νέα ομόλογα που εκδόθηκαν με το PSI	€62.0δις
Α. Νέα ομόλογα που προσφέρθηκαν για επαναγορά	€31.9δις
Β. Νέα ομόλογα που έγιναν αποδεκτά	€31.9δις
Γ. Κόστος επαναγοράς (με δεδουλευμένους τόκους)	€11.3δις
Δ. Κόστος επαναγοράς (χωρίς δεδουλευμένους τόκους)	€10.8δις
Ε. (Δ/Β) Μέση τιμή επαναγοράς	33.8 cents
ΣΤ. (Β-Δ) Καθαρή μείωση χρέους	€21.1δις
Ζ. Καθαρή μείωση χρέους (%ΑΕΠ)	10.8%

Νέος εκτροχιασμός προγράμματος στα μέσα του 2014

- Ευρωεκλογές Μαΐου 2014: ΣΥΡΙΖΑ πρώτο κόμμα με μικρή διαφορά από ΝΔ.
- Ανασχηματισμός κυβέρνησης Σαμαρά με συμμετοχή «λαϊκής δεξιάς». Επικράτηση ρητορικής για «καθαρή έξοδο» από μνημόνιο και απαλλαγή από «βραχνά» ΔΝΤ.
- Η 5η αξιολόγηση του προγράμματος δεν ολοκληρώνεται και οι εκταμιεύσεις σταματούν.
- Προεδρική εκλογή Δεκεμβρίου 2014: Η χώρα οδηγείται σε εκλογές λόγω αδυναμίας υποψηφίου της κυβέρνησης να εξασφαλίσει πλειοψηφία στη Βουλή.

Ο ΣΥΡΙΖΑ έρχεται στην εξουσία

- Ο Συνασπισμός Ριζοσπαστικής Αριστεράς (ΣΥΡΙΖΑ) προκάλεσε εκλογές στο όνομα μίας νέας συμφωνίας που θα έθετε τέρμα στην λιτότητα και θα διέγραφε μεγάλο μέρος του χρέους.
- Προεξοφλώντας τη σύμφωνη γνώμη των πιστωτών, υποσχέθηκε κατάργηση μνημονίου «με ένα νόμο και ένα άρθρο» και αποκατάσταση μισθών & συντάξεων στα προ-μνημονιακά επίπεδα.
- Ο Ελληνικός λαός ψήφησε δύο αντικρουόμενες επιθυμίες: Να εφαρμοστεί το πρόγραμμα ΣΥΡΙΖΑ και να παραμείνει η Ελλάδα στην Ευρωζώνη.

Χάσμα μεταξύ μνημονίου και κυβερνητικού προγράμματος

- Μνημόνιο: ισοσκελισμένοι προϋπολογισμοί, διαρθρωτικές αλλαγές για εξωστρέφεια & επιχειρηματικότητα.
- Κυβέρνηση: κεϊνσιανή αύξηση ζήτησης μέσω αυξήσεων σε μισθούς & συντάξεις, ανάκληση διαρθρωτικών αλλαγών (αγορά εργασίας, ασφαλιστικό, Δημόσιο).
- Έλλειψη ιδιοκτησίας του προγράμματος.
- Η κυβέρνηση πίστευε ότι η απειλή διάχυσης της κρίσης στην ΕΖ θα ανάγκαζε τους πιστωτές να υποχωρήσουν. Αυτό δεν ίσχυε πλέον το 2015 (τείχος προστασίας ESM, QE, OMT).

Αποτέλεσμα εξάμηνης «σκληρής διαπραγμάτευσης» Φεβ.-Ιούλιος 2015

- Επιστροφή στην ύφεση, αύξηση δανειακών αναγκών Δημοσίου.
- Φόβοι για Grexit. Νέα εκροή καταθέσεων, νέα ανάγκη ανακεφαλαιοποίησης τραπεζών.
- Συσσώρευση μη εξυπηρετούμενων δανείων (ιδιώτες προς κράτος, τράπεζες & κράτος προς ιδιώτες και ΔΝΤ).
- Επιδείνωση δυναμικής χρέους.
- 26 Ιουνίου: ανακοίνωση δημοψηφίσματος στις 5 Ιουλίου
- 29 Ιουνίου: κλείσιμο τραπεζών, επιβολή capital controls
- 8 Ιουλίου: υποβολή αιτήματος για νέο πρόγραμμα ESM

Η οικονομία επέστρεψε στην ύφεση (2015-16)

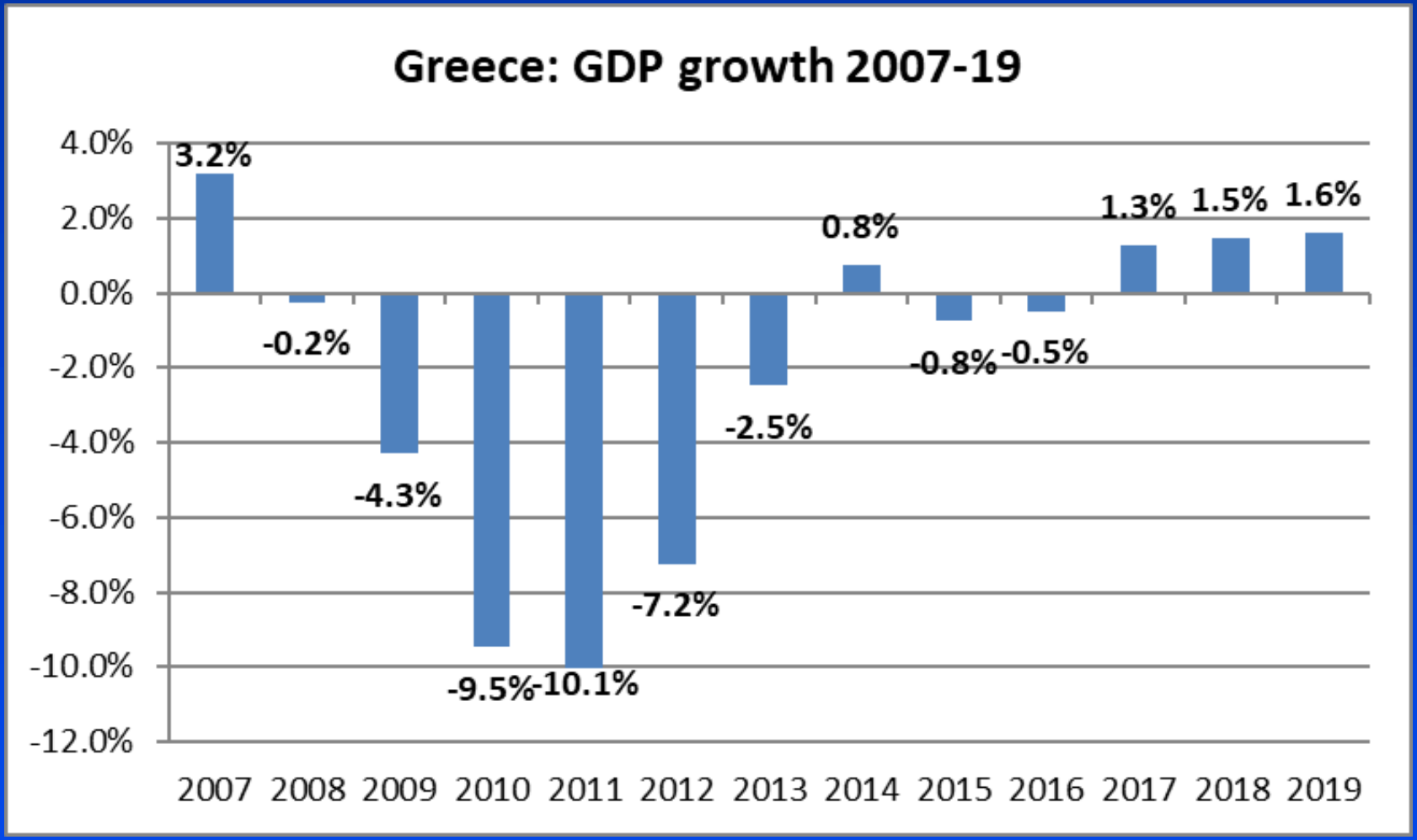

Νέα εκροή καταθέσεων €43δις (Σεπτ. 2014-Ιούνιος 2015)

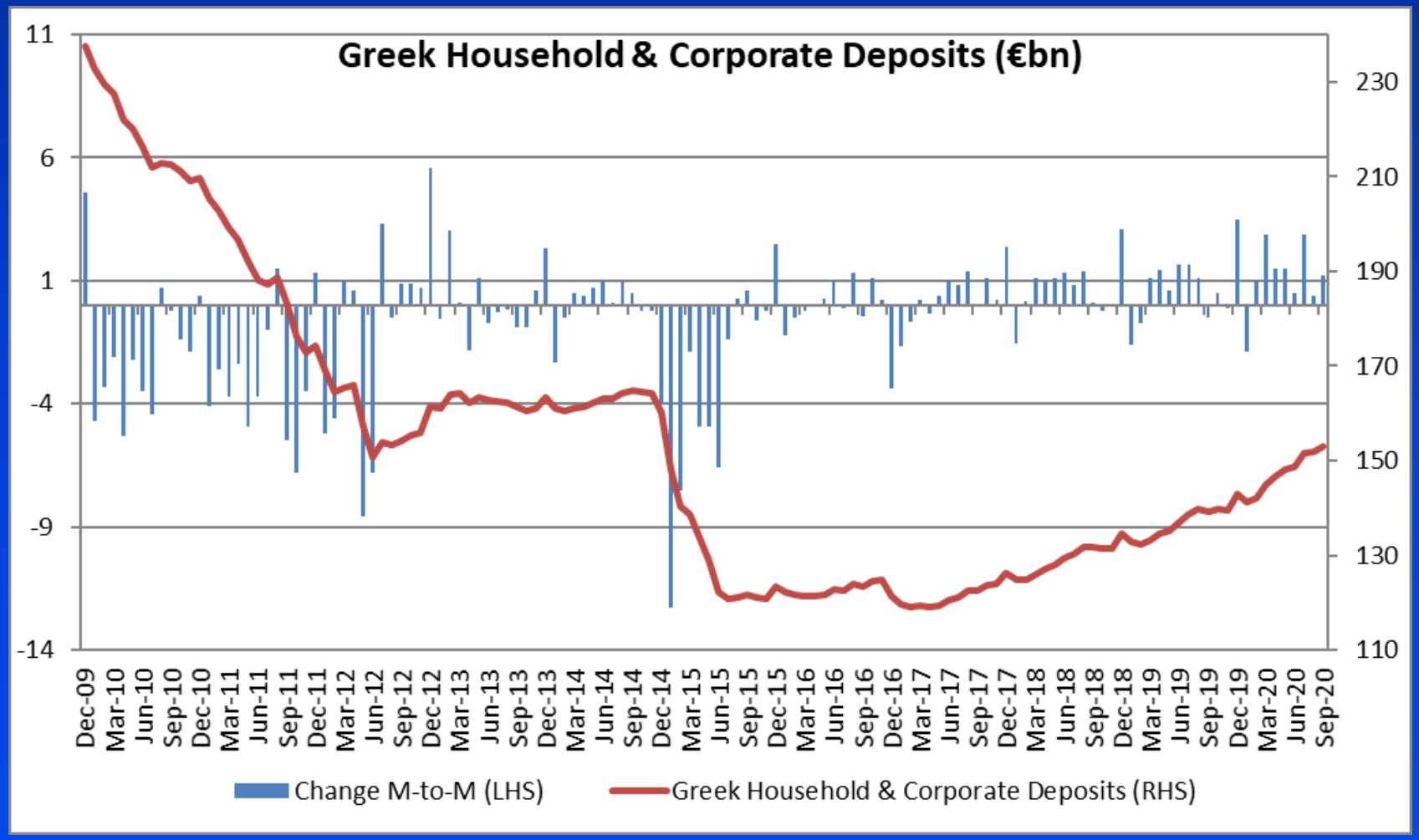

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

Τρίτο πρόγραμμα σταθεροποίησης, 2015-18

- Χρηματοδότηση: €86δις (ESM) ίση με 49% ΑΕΠ (€25δις για τράπεζες). Το ΔΝΤ δεν συμμετείχε.
- Στόχοι:

(1) Ο στόχος για πρωτογενές πλεόνασμα μειώθηκε από 4,5% σε 3,5% ΑΕΠ και μεταφέρθηκε από το 2016 στο 2018.

(2) Ο στόχος για σταδιακή αποκλιμάκωση του χρέους/ΑΕΠ στο 120% ΑΕΠ το 2020 εγκαταλείφθηκε.

(3) Ο στόχος για επιστροφή σε θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης μεταφέρθηκε από το 2014 στο 2017.

Η δυσπιστία προς την Ελλάδα παραμένει

- Μεγάλες καθυστερήσεις στο κλείσιμο αξιολογήσεων
- Συσσώρευση ληξιπρόθεσμων οφειλών κράτους προς φορολογούμενους & προμηθευτές
- Μάϊος 2016: Ασφαλιστική μεταρρύθμιση Κατρούγκαλου, μείωση νέων συντάξεων (1η αξιολόγηση)
- Μάϊος 2017: Νομοθέτηση περικοπών στις «παλαιές» συντάξεις (προ-2016) & μείωση αφορολόγητου για να διευρυνθεί η φορολογική βάση (2η αξιολόγηση). Οι νόμοι αυτοί καταργήθηκαν μετά την έξοδο από το μνημόνιο.
- Αύγουστος 2018: Έξοδος από το πρόγραμμα. Ελλάδα μόνη χώρα ΕΕ που τελεί σε καθεστώς «ενισχυμένης εποπτείας» από τους πιστωτές.

1. Αίτια της κρίσης
2. Πρώτο μνημόνιο 2010
3. Αναδιάρθρωση χρέους 2012 (PSI)
4. Δεύτερο και τρίτο μνημόνιο 2012-18
5. Αποτίμηση μνημονιακής περιόδου

Τα «δίδυμα ελλείμματα» μηδενίστηκαν…

Πηγή: Τράπεζα Ελλάδος και ΔΝΤ

…αλλά η δημοσιονομική ανισορροπία μεταφέρθηκε στους ισολογισμούς του ιδιωτικού τομέα

- Ληξιπρόθεσμες οφειλές Δημοσίου προς ιδιώτες: 3,0 δις 1/
- Απλήρωτοι φόροι: 102 δις 1/

  Σύνολο οφειλετών: 3,9 εκατ.

- Μη εξυπηρετούμενα ανοίγματα (ΜΕΑ): 88,6 δις (47,6% του συνόλου) 2/

1/ Στοιχεία Αυγούστου 2018

2/ Στοιχεία Ιουνίου 2018

Το επιχειρηματικό κλίμα παρέμεινε το χειρότερο μεταξύ των 35 χωρών ΟΟΣΑ…

Figure 33. **Recent reforms have improved the business environment, which however remains poor**

Ease of doing business indicator, distance to frontier, from 0 (lowest performance) to 100 (best performance)

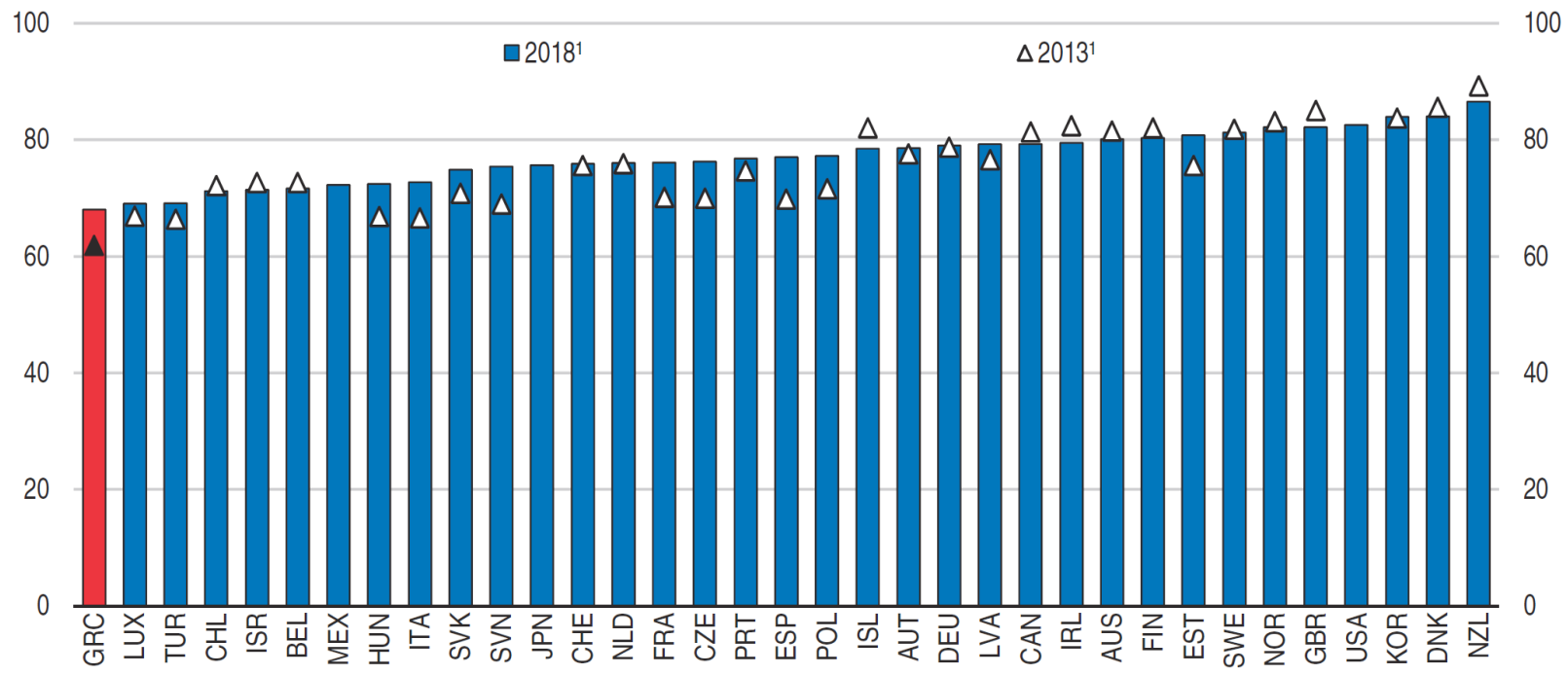

1. Reference year of database. The 2018 database reports the data collection completed in June 2017.

Source: World Bank (2018), *Doing Business 2018* (database).

…με αποτέλεσμα την αδυναμία προσέλκυσης επενδύσεων

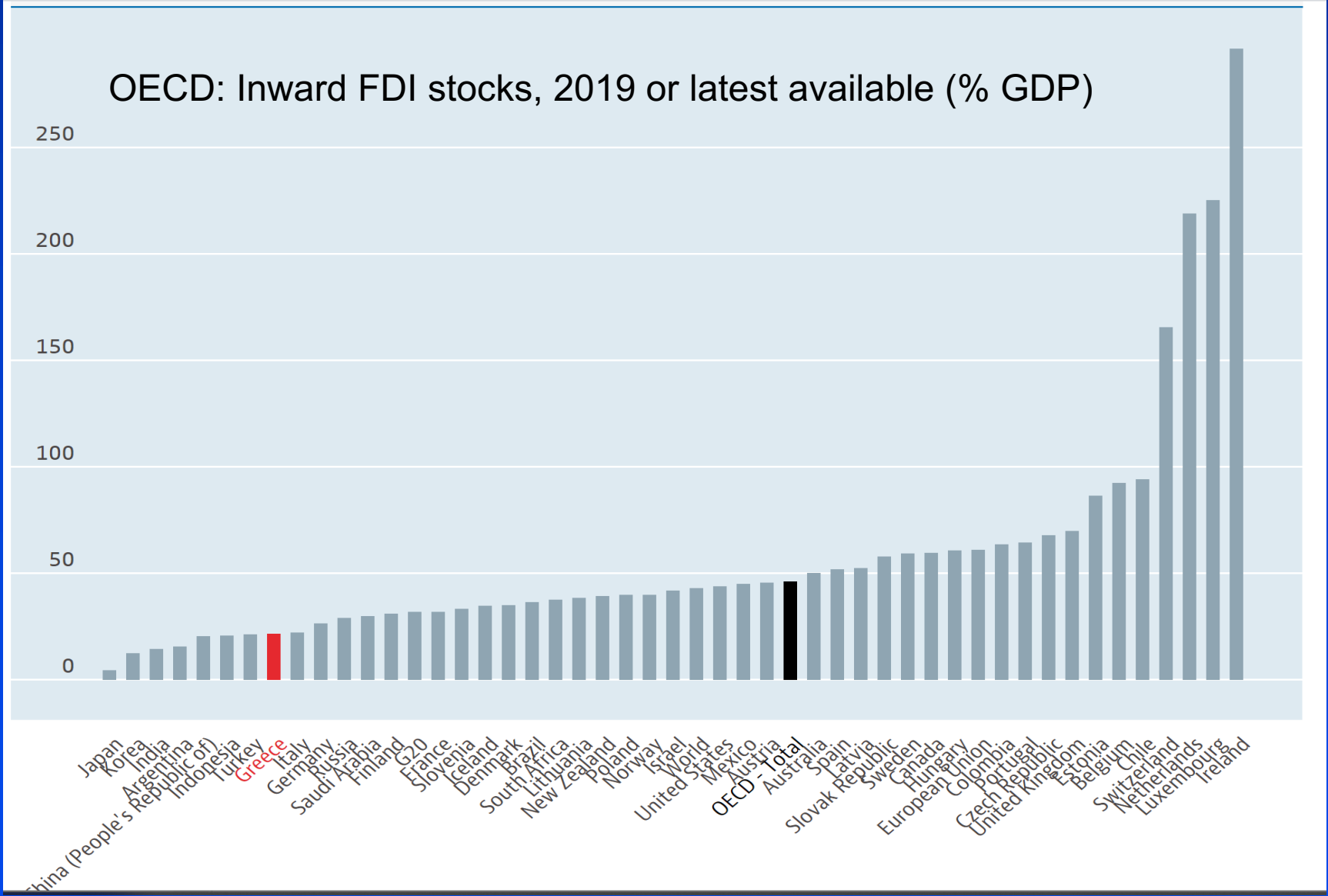

World Bank - Doing Business Report 2018

- Παγκόσμια κατάταξη (190 χώρες):
  - Ιρλανδία 17η
  - Ισπανία 28η
  - Πορτογαλία 29η
  - Ιταλία 46η
  - Ελλάδα 67η (υποβαθμίστηκε 6 θέσεις)
- Η Ελλάδα είναι πάτος σε δύο τομείς:
  - καταγραφή ακίνητης περιουσίας (145η)
  - επίλυση επιχειρηματικών διαφορών (131η)

Ύστερα από 3 Μνημόνια το πολιτικό σύστημα δεν έχει καταφέρει να λύσει τα μεγάλα διαχρονικά προβλήματα

- Πολυνομία
- Γραφειοκρατία
- Αργοκίνητη κρατική μηχανή
- Πολυδάπανο συνταξιοδοτικό σύστημα
- Εμπόδια εισόδου στις αγορές
- Οικονομική εσωστρέφεια, περιορισμένη εξαγωγική δυνατότητα

Το συνταξιοδοτικό παραμένει ακραία περίπτωση στην ΕΕ

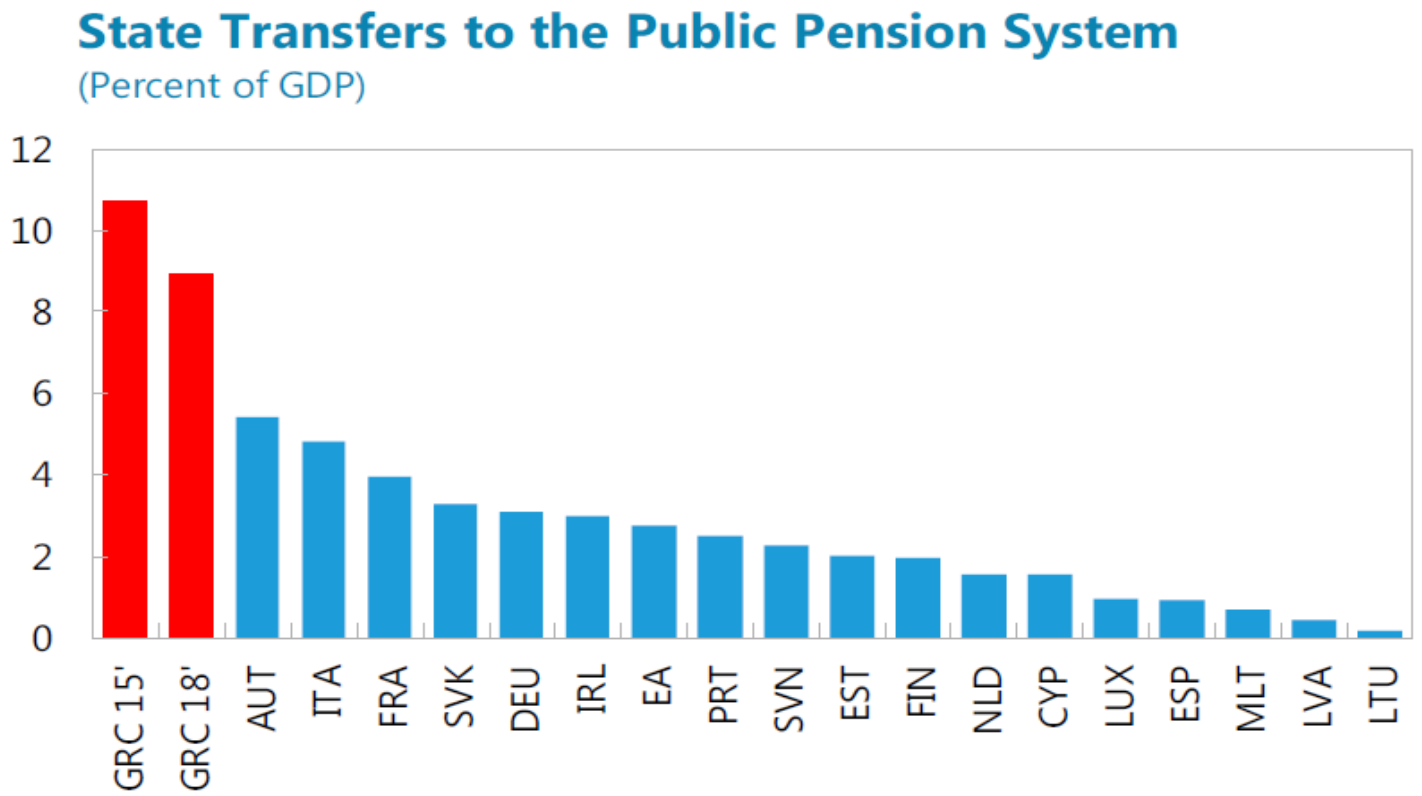

Sources: 2012 and 2015 Aging Reports; and IMF staff calculations.
Note: State transfers are defined as difference between pension spending and actual contributions, excluding third-party revenues and non-contributory state transfers.

Πηγή: ΔΝΤ

Οι «παλαιοί» συνταξιούχοι δεν είναι και γηραιοί!

- Το 20% συνταξιούχων γήρατος είναι κάτω των 66 ετών, αλλά τους αναλογεί το 25% της συνταξιοδοτικής δαπάνης (στοιχεία ΗΛΙΟΣ).
- Μεγάλο τμήμα των «παλαιών» (προ-2016) συνταξιούχων που προστατεύονται από την «προσωπική διαφορά» συνταξιοδοτήθηκαν πριν τα 62 χρόνια, με συντάξεις δυσανάλογες με τις εισφορές τους (Δημόσιο, ΔΕΚΟ, «ευγενή» ταμεία).
- Οι νέοι εργαζόμενοι πληρώνουν μη ανταποδοτικές εισφορές για χρηματοδοτήσουν τις συντάξεις των παλαιών συνταξιούχων.

Χρειάζεται εκ βάθρων αναδιάρθρωση δαπανών & εσόδων του Δημοσίου

- Δαπάνες: Η Ελλάδα ξοδεύει 16% του ΑΕΠ σε συντάξεις (μ.ο. ΟΟΣΑ=7,7%), ενώ άλλα κρατικά προγράμματα υποχρηματοδοτούνται (υγεία, υποδομές, μεταφορές). Δεν υπάρχει ιδιωτικό κεφαλαιοποιητικό σύστημα στις συντάξεις (προβλέπεται να δημιουργηθεί για επικουρικές το 2022).

- Έσοδα: Επιβάλλονται υψηλοί συντελεστές φορολόγησης σε μία περιορισμένη βάση (φοροδιαφυγή, υψηλό αφορολόγητο όριο).

Η ελάφρυνση χρέους (OSI-2) δίνει ανάσα ζωής μέχρι το 2032

- Οι Ευρωπαίοι δανειστές συμφώνησαν σε νέα ελάφρυνση χρέους τον Ιούνιο 2018, ώστε οι δανειακές ανάγκες ≤ 15% ΑΕΠ μεσοπρόθεσμα, 20% μακροπρόθεσμα.
- Μέχρι το 2032 η Ελλάδα δεν θα πληρώνει τόκους και χρεολύσια πάνω σε περίπου €100δις δάνεια του EFSF (σχεδόν 1/3 του συνολικού δημοσίου χρέους).
- Το «σκληρό» μαξιλάρι ρευστών διαθεσίμων ύψους €15,7δις (με δάνειο του ESM) αρκεί για να καλύψει τα χρεολύσια 18 μηνών.

Το spread των Ελληνικών ομολόγων παραμένει το υψηλότερο στην Ευρωζώνη

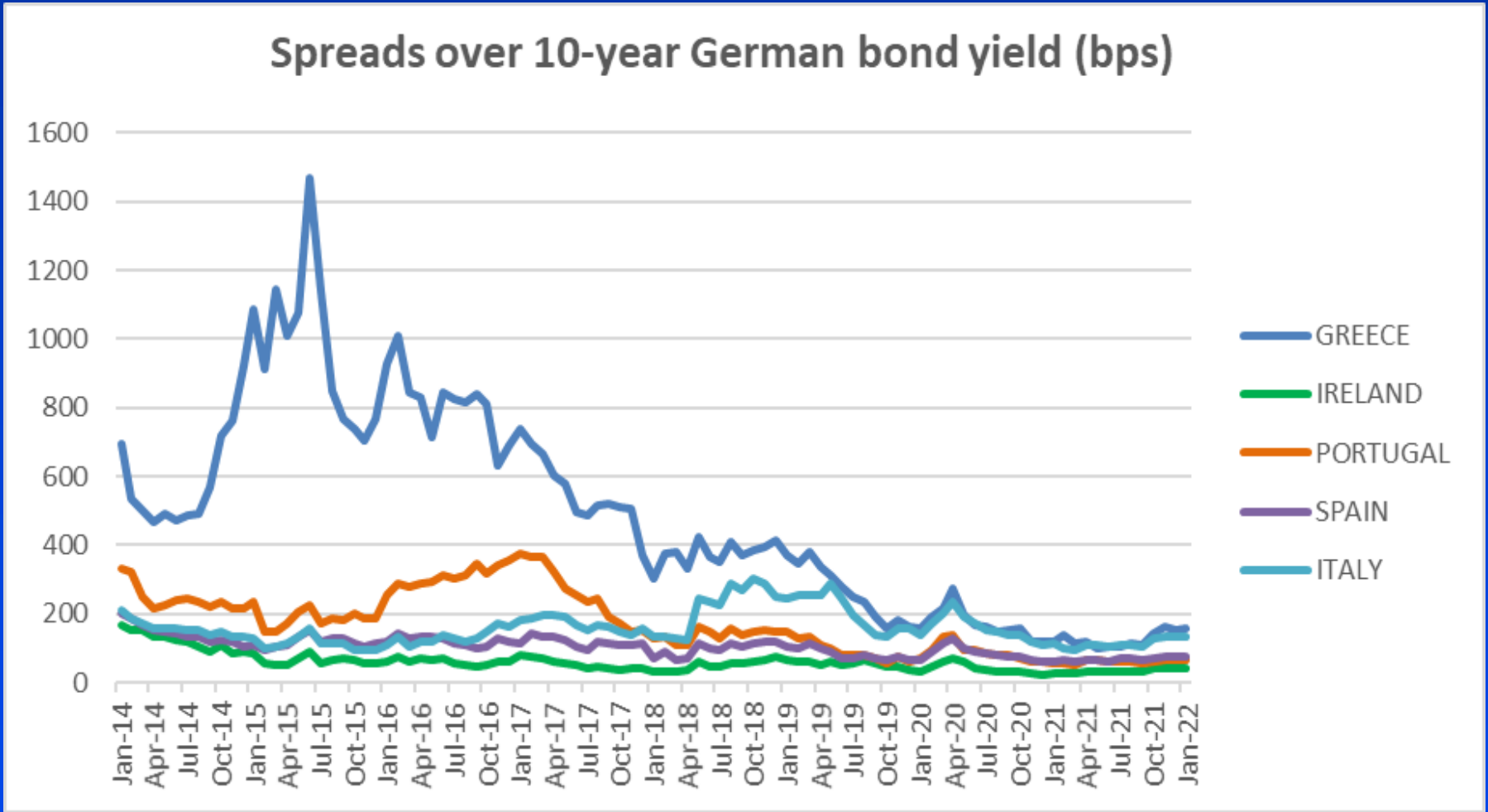

Πηγή: Bloomberg

Χρέος/ΑΕΠ πάνω από τα επίπεδα προ-PSI, ως απόλυτο μέγεθος και %ΑΕΠ

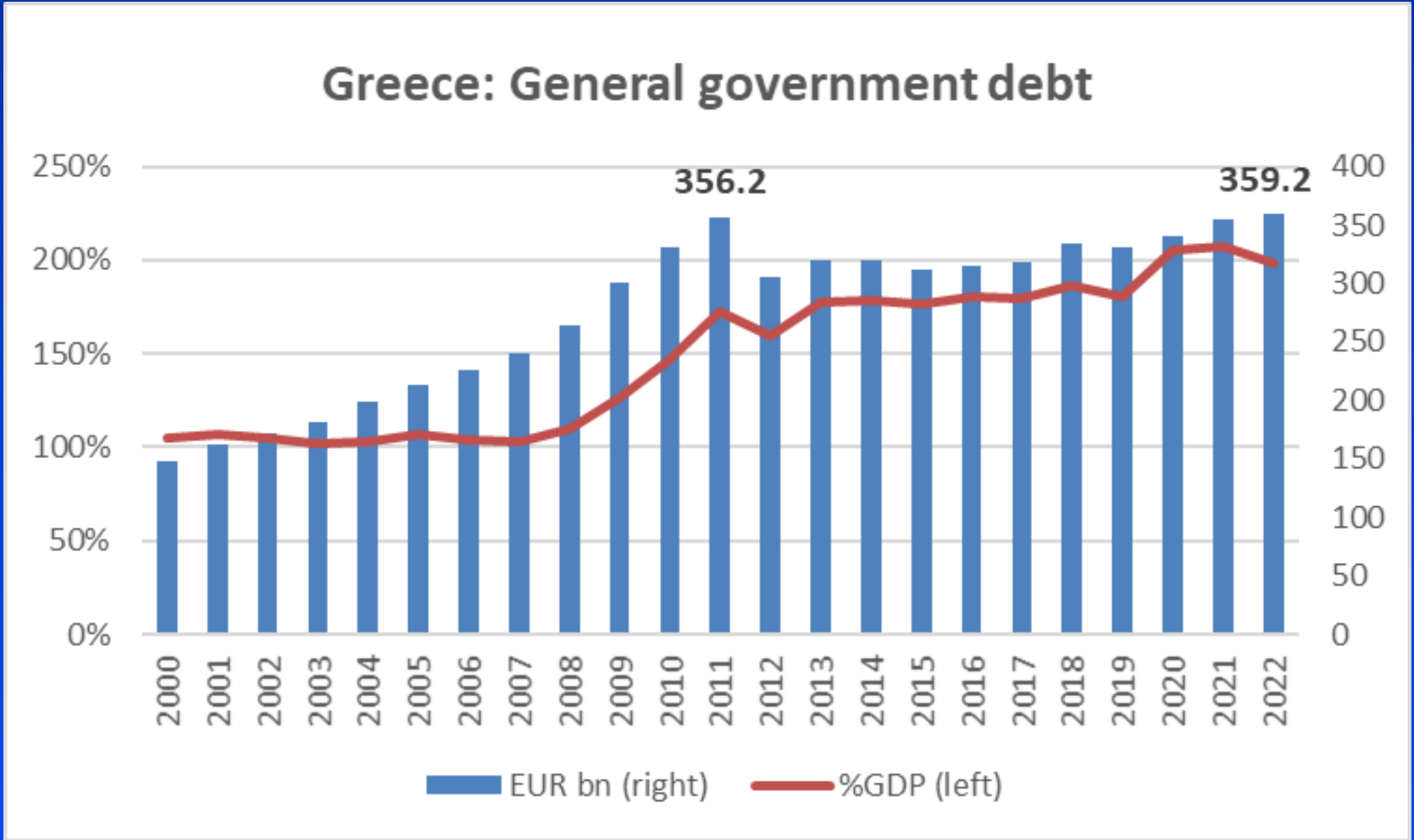

Source: Eurostat, Greek Budget, IMF Article IV Report.

Το ύψος του χρέους μετριάζεται από θετικά στοιχεία

Θετικά

- Μέσο επιτόκιο < 2%
- Μέση διάρκεια 21 έτη
- Μεγάλο cash buffer (>30δις)
- Μικρό float (μόνο 25% διακρατείται από ιδιώτες επενδυτές)
- Επενδυτική βαθμίδα το 2023

Αρνητικά

- Το χρέος/ΑΕΠ είναι το υψηλότερο στην ΕΖ και από τα υψηλότερα παγκοσμίως
- Το χρέος διακρατείται από μη κατοίκους → εξυπηρέτηση είναι βαρίδι για την εγχώρια οικονομία

Αλλαγή του παραγωγικού μοντέλου προς την εξωστρέφεια και την βιώσιμη ανάπτυξη

- Χρειάζεται ένα σχέδιο ανασυγκρότησης της οικονομίας σε στέρεα βάση, με τα σωστά κίνητρα για παραγωγή και εργασία (έκθεση Πισσαρίδη).
- Για να καταστεί η Ελλάδα πόλος έλξης επενδύσεων χρειάζονται βαθιές μεταρρυθμίσεις στη φορολογία, στο ρυθμιστικό πλαίσιο, στον χωροταξικό σχεδιασμό, στη λειτουργία του κράτους και της Δικαιοσύνης.
- Οι συνθήκες που θα διαμορφωθούν για την πορεία της οικονομίας στην μεταμνημονιακή εποχή είναι κρίσιμης σημασίας για την εξέλιξη των προσδοκιών.

Το νέο εξωστρεφές παραγωγικό μοντέλο προϋποθέτει:

- Σταθερή, χαμηλή φορολογία
- Πρόσβαση σε δανεισμό
- Μείωση ενεργειακού κόστους
- Εύκαμπτη αγορά εργασίας
- Απλοποίηση αδειοδότησης επιχειρήσεων & επενδύσεων
- Άρση εμποδίων στον ανταγωνισμό
- Επιτάχυνση της απονομής δικαιοσύνης
- Χωροταξικό σχέδιο και εθνικό κτηματολόγιο
- Ηλεκτρονική διακυβέρνηση

Τρεις μεγάλες παρανοήσεις

- **Τα μνημόνια έφεραν την κρίση**: Το αντίθετο συνέβη. Η Ελλάδα ζούσε με δανεικά, πολύ πέρα από τις παραγωγικές δυνατότητες της οικονομίας της. Η προσαρμογή σε χαμηλότερο επίπεδο διαβίωσης ήταν αναπόφευκτη.
- **Η ελάφρυνση χρέους θα θέσει τέρμα στη λιτότητα**: Την περίοδο 2002-15, η Ελλάδα είχε πρωτογενή ελλείμματα, δηλ. εξυπηρετούσε το χρέος της με δανεικά. Η λιτότητα προήλθε από την βαθμιαία εξάλειψη του πρωτογενούς ελλείμματος, ύψους €24 δις (10% ΑΕΠ) το 2009, όχι από την εξυπηρέτηση χρέους.
- **Η επιβολή λιτότητας σε μία χώρα σε κρίση είναι λανθασμένη**: Αναθέρμανση μέσω επεκτατικής πολιτικής; Αφελής κεϊνσιανή προσέγγιση που παραβλέπει τις δυνατότητες χρηματοδότησης. Περιθώριο άσκησης αντικυκλικής πολιτικής έχουν μόνο χώρες που συσσωρεύουν πλεονάσματα σε περιόδους ταχύρυθμης ανάπτυξης, όπως αυτή που γνώρισε η Ελλάδα το 2000-7.

Ευχαριστώ!